

ÖRDÖGH PIROSKA

**A NEMZETKÖZI SZAKSZERVEZETI SZÖVETSÉG
ÁLLÁSFOGLALÁSA A FASIZMUS ÉS A HÁBORÚ ELLENI HARC
KÉRDÉSÉBEN A HÁRMINCAS ÉVEK ELEJÉN***

A kapitalizmus általános válságának talaján kibontakozó 1929—1933. évi gazdasági világválság és ennek egyik következményeként az Európaszerte észlelhető a faszizálódás erősödése a nemzetközi munkásmozgalom mindkét irányzatát és mindhárom nemzetközi szervezetét, a Kommunista Internacionálét (KI), a Szocialista Munkásinternacionálét (SZMI) és a Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség (NSZSZ) arra indította, hogy fokozott figyelmet szenteljen a fasizmus veszélyének. Különösen előtérbe került a kérdés azóta, hogy a fasizmus Németországban előbb előretört, majd uralomra jutott.

A magyar szakirodalom behatóan elemzi mind a KI-nak, mind az SZMI-nek a fasizmus és a háború kérdésében elfoglalt álláspontját. Az NSZSZ-nek e két fontos kérdésben vallott nézeteivel, a fasizmus és a háború ellen hozott határozataival, akcióival azonban magyar kutató eddig még nem foglalkozott. Ez ösztönzött e tanulmány megírására, amely egyúttal egy olyan nagyobb munka bevezetője is, amely megkísérli a magyarországi szakszervezeteknek az 1930-as években folytatott antifasiszta tevékenységét bemutatását.

A Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség — tudjuk — szoros kapcsolatban volt a másik, ugyancsak szociáldemokrata vezetéssel működő nemzetközi munkásszervezettel, a Szocialista Munkásinternacionáléval. Gyakran tartottak együttes üléseket éppen azért, hogy a lényeges kérdésekben egységes álláspontra jussanak. A két szervezet egymástól függetlenül végzett tevékenysége is állandó kölcsönhatásban folyt, külön-külön hozott határozataik kölcsönösen befolyásolták a másik szerv döntéseit azonos kérdésekről. A nemzetközi munkásmozgalom reformista és forradalmi irányzatának elvi harcai is nyomot hagytak a két irányzathoz tartozó nemzetközi szervezetek határozatain, tettein. Mindez már egymagában is arra készítet, hogy a Nemzetközi Szakszervezeti Szövetségnek a fasizmussal és a háborúval kapcsolatos nézeteit szembesítsük a két másik nemzetközi szervezetnek ugyanezekkel a kérdésekkel kapcsolatos állásfoglalásával. Így ugyanis megállapíthatók azok a hatások, kölcsönhatások és ellenhatások, amelyeket e három szervezet tevékenysége egymásra gyakorolt. Ezen a réven biztosabb alap kínálkozik annak megítélésére is, hogy a Nemzetközi Szakszervezeti Szövetségnek a fasizmus és a háború kérdésével kapcsolatos álláspontja mennyire szolgálta a nemzetközi munkásosztály közelebbi és távlati céljait a másik két szervezethez képest.

*

A Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség 1930 óta foglalkozott a háború, a reakció és a fasizmus elleni harc kérdésével. 1930 októberében az NSZSZ és az SZMI vezetősége Kölnben együttes ülést tartott. Az ülésen elfogadott nyilatkozat rávilágított arra, mi tette időszzerűvé a megbeszélés összehívását. Egyes európai országokban

* Részlet A magyarországi szakszervezetek antifasiszta tevékenysége a harmincas években c. nagyobb tanulmányból.

megerősödtek a fasiszta és reakciós tendenciák és így sürgössé vált a nemzetközi munkásmozgalom gyors közbelépése. Az olasz fasizmus kisugárzó hatásaként reakciós hullám önti el Európát és a reakció leplezetlenül hadat üzen a demokráciának. Amikor a finnországi választásokon a nép nagy többsége a választási terror ellenére a parlamenti demokráciára szavazott, a finn fasiszták elhurcolták a korábbi, liberális államelnököt és demokráciaellenes államcsínyt hajtottak végre. Lengyelországban Pilsudszki eddig nem tapasztalt mértékű terrort gyakorol a lakosság többségén. A szjeimet feloszlatták, 68 volt tagja, az ellenzék egynegyede börtönben synylódik. A cél az, hogy megakadályozzák a demokratikus erők részvételét a választásokon. Ausztriában a keresztényszocialisták meghívták kisebbségi kormányukba a Heimwehr két vezetőjét és nekik adták a belügyi és az igazságügyi tárcát. Stahremberg herceg, Heimwehr-főnök, belügyminiszter beköszöntő nyilatkozatában kijelentette: a kisebbségi kormány akkor is a helyén marad, ha a választásokon vereséget szenved. Rög-tön Stahremberg hivatalbalépését követően a rendőrségnél minden vezető állásba megbízható fasisztát ültettek — vázolta a nemzetközi helyzetet a nyilatkozat —. Majd figyelmeztet arra, hogy 1930 novemberében nagykorúnak nyilvánítják Habsburg Ottót. Ez a körülmény — az ülés résztvevőinek megítélése szerint — újabb királypuccs veszélyét, továbbá a reakció előretörésének lehetőségét idézi fel Közép-Európában, sőt komoly háborús eshetőségeket is rejt magában. Az 1930. évi németországi választások eredményei közelebb hozták a fasiszta veszélyt, amelyet a német szociáldemokráciának eddig még sikerült elhárítania. Mindezek ismeretében a megbeszélés résztvevői nemzetközi összefogásra szólították fel a szervezeteikhez tartozó munkásokat, hogy közös fellépéssel gátolják meg a burzsoáziát abban, hogy a diktatúra vagy a fasiszta veszély által fenyegetett országokat kölcsönökkel vagy egyéb pénzügyi eszközökkel támogassa.

„Valamennyi ország demokratikus elemeinek állhatatosan szembe kell szállniuk a fasiszta diktatúrák blokkjával.” Az NSZSZ és az SZMI „felszólítja valamennyi ország munkásosztályát, hogy minden megfelelő eszközzel folytassa a fasizmus elleni harcot.” A határozat ekkor még nem konkretizálta a fasizmus elleni harc eszközeit.¹

A felszólítás valóban átütő erejű gyakorlati sikerének feltétele a munkásegységfront megteremtése lett volna. Ennek azonban ekkor még útját állta, mind az SZMI-nek, mind a KI-nek egymást a fasisztákkal azonosító és így ellenségnek tekintő álláspontja. A változás kezdetei — egyes már korábban is észlelhető tünetek ellenére — tulajdonképpen csak 1933-ra tehetők.

Az 1933-as év a nagy önvizsgálat éve lett a munkásmozgalomban. Hitler abban az országban jutott uralomra, ahol a KP a Szovjetunió és Kína után a legerősebb volt, ahol az egyéni tagságra épült SZDP a szociáldemokrata pártok közt a legerősebb volt. Ezt követte a fasizmus győzelme Ausztriában, ahol az SZMI harmadik legerősebb pártja tevékenykedett. A nemzetközi munkásmozgalom mindkét fő irányzatának volt tehát oka és alapja az önvizsgálatra. Hitler hatalomra jutása után ehhez hozzá is láttak.

A legfontosabb következtetés, amelyhez a munkásmozgalom mindkét irányzata mindhárom nemzetközi szervezetének el kellett volna jutnia: egységre, a munkásmozgalom egységes fellépésére, egységfrontra van szükség. Vagyis, hogy a történelem nem a két irányzat közötti harcot, a jövőben követendő útra vonatkozó elvi

¹ Tätigkeits und Bestrebungen Internationalen Gewerkschaftsbundes 1930—1932. Páris 1934. Tätigkeitsbericht des Internationalen Gewerkschaftsbundes über die Jahre 1930, 1931 und 1932. Vorgelegt dem sechsten ordentlichen Kongress, Brüssel, 1933. 102—103. o. (A továbbiakban: Tätigkeitsbericht.)

nézetkülönbségek minden kérdést megelőző tisztázását tűzte napirendre. A különbségek és az ellentétek nem akadályozhatják meg a közös cselekvést a fasizmus ellen. A közvetlenül adott feladat tehát közös, akkor is, ha majd a jövőben szétválnak az utak.²

Eddig a felismerésig a 30-as évek elején a KI és a szekciói is, az SZMI és tagpártjai is csak nehezen jutottak el. A KI fenntartotta a csak „alulról” való egységfront követelését. Az SZMI 1933 januárjában felszólította tagpártjait arra, fejték ki álláspontjukat az egységfront kérdésében. Néhány párt — a Francia Szocialista Párt; a lengyel Bund — helyeselte, hogy az SZMI javasoljon egységfrontot a KI-nek. Több SZDP — köztük a magyar is — kétarcú álláspontot foglalt el; kifelé az egységfront mellett nyilatkozott, ténylegesen ellene cselekedett.

A vélemények beérkezése után az SZMI Irodája, 1933 február 18—19-i ülésén felhívást intézett a világ munkásságához, s ebben már a fasizmus elleni egységfront gondolatával is foglalkozott. „Fasizmus és háborús veszedelem!” című felhívásában megállapította, hogy a munkásság egységesen kíván harcolni. „A Szocialista Munkásinternacionálé ezért mindig a szakadás áthidalására, a proletárság egységének a megteremtésére törekedett.”

„A Szocialista Munkásinternacionálé nyílt és becsületes megegyezés alapján törekszik az egész munkásosztály egységes akcióinak a megteremtésére... Ezért fölhívjuk... valamennyi ország munkásait, hogy a velük szemben álló tragikus veszedelmekre való tekintettel szüntessék be kölcsönös támadásaikat és együtt harcoljanak a fasizmus ellen.” — hangsúlyozta a felhívás — majd hozzáfűzte: „A Szocialista Munkásinternacionálé mindig kész volt arra, hogy ilyen harci közösségről tárgyaljon a Kommunista Internacionáléval, mihelyst az erre hajlandó”... „A Szocialista Munkásinternacionálé csatlakozásra szólít föl minden munkást, hogy egységes küzdelemben verhessék vissza az új világháború fenyegető veszedelmét”. A felhívás így fejeződött be: „Miénk a győzelem, ha együttesen harcolunk érte!”³

Ez a felhívás — az SZMI vezetőinek szándékaitól függetlenül is — új jelenség létezését jelezte: Azt mutatta, hogy az SZMI vezetői észrevették: tömegeik egységfrontot akarnak.

A gazdasági válság és a nagyarányú munkanélküliség kiábrándítóan hatott azoknak a munkásoknak egy részére is, akik a kapitalizmus viszonylagos és átmeneti stabilizációja idején még kizárólag a reformista ideológia befolyása alatt voltak. 1931-ben néhány szocialista párt, — az angol Független Munkáspárt, a lengyelországi Bund, a Lengyel Független Munkáspárt, nyilatkozatot adott ki, amelyben kijelentette: egyetemes, valamennyi szocialista szervezetet átfogó — az SZMI-hez tartozó valamennyi szocialista párt részvételével megteremtendő — és az osztályharc elvét követő internacionáléra van szükség. Sőt azt is követelték, hogy az egységes szocialista világpolitika folytatása érdekében megegyezésre kell jutni a Szovjetunió munkásságával.⁴

1933-ra pedig már — a tömeghangulatnak a nyomására — az SZMI több tagpártjában további balratolódás következett be. Néhány SZDP-ban a balratolódás már túlhaladta a fasizmus elleni egységfronthoz szükséges mértéket és az alapvető elvi kérdésekben csökkent a kommunisták és a szociáldemokraták nézeteit elválasztó szakadék. (Az osztrák, a spanyol, a francia, a lengyel, az olasz szociáldemokrata pártnál.) Ugyanakkor az SZMI néhány pártja egy jöttányit sem engedett kommu-

² *Betlen* Oszkár: Párizs, Madrid, Bécs. A Komintern egységpolitikája 1933—1937. (Kossuth 1968) 12—17. o.

³ *Népszava* 1933. február 26. 1. o.

⁴ *Betlen*: i. m. 21. o.

nistaellenes vonalából, sőt gyakran még agresszívebb jobboldali álláspontra helyezkedett. (Ezek a holland, svéd, dán, csehszlovák SZDP és a Labour Party)

A Komintern Végrehajtó Bizottsága 1933. március 5-én válaszolt az SZMI felhívására. Azt tanácsolta tagpártjainak, hogy javasoljanak egységfrontot országaik szocialista központi vezető szerveinek. Ez a felhívás hosszú idő után először — még ha bizonyos fenntartásokkal is — szakított az „alulról” való egységfront követelés-sel és ha egyelőre csak országokénti keretben, de már ráirányította a figyelmet arra is, hogy „felülről” is szükséges megteremteni az egységfrontot.⁵ A KI e felhívásához azonban azt is hozzáfűzte, hogy a KP-ok tegyenek még egy kísérletet arra, hogy a SZDP-ok közvetítésével megteremtsék az egységfrontot, annak ellenére, hogy a SZDP-ok magatartása feljogosít a bizalmatlanságra.⁶

Kétségtelen, hogy a bizalmatlanság-nyilvánítás és a „még egy” kísérletre szóló felhívás csökkentette a felhívás hatását, értékét. Emellett az a tény, hogy a KI csupán országoként megköthető — és nem nemzetközi — egységfrontot kívánt létrehozni azt mutatja, hogy a KI VB-nek még nem sikerült megértenie, hogy a faszizmus elleni sikeres harc elengedhetetlen feltétele a nemzetközi egységfront létrehozása és ezzel is támadási felületet hagyott az SZMI-nek.⁷

Az SZMI vezetőit a KI-nek még ez a nem hibátlan vonalvezetésű válasza is nehéz helyzetbe hozta, mivel egyes szociáldemokrata pártok vezetésében a válasz előremutató részei pozitív visszhangot keltettek. Az SZMI vezetése ugyanis azt remélte, hogy valamennyi szociáldemokrata párt egyöntetűen elutasítja a KI válaszát. Akkor ők kezükbe vehetik a kezdeményezést és levezethetik a szociáldemokrata tömegek elkeseredését. Másrészt az SZMI vezetése még ha akart volna, sem foglaltatott volna nyíltan állást a KI egységfront javaslata mellett, mert legerősebb pártjai elleneztek és velük nem akart szembekerülni. A fő nehézséget mégis az okozta, hogy több párt nem helyeselte az elutasítást. Ilyen körülmények között került sor az SZMI VB 1933. március 18—19-i ülésére, amely a KI felhívásával foglalkozott. Kihasnálva azt a támadási felületet, amelyet a KI felhívása kínált azzal, hogy a két internacionálé tárgyalásai helyett az egyes országok szociáldemokrata és kommunista pártjainak tárgyalását és akcióegységre lépését javasolta, az SZMI VB pusztán manővernek deklarálta a Komintern javaslatát, majd határozatában kötelezte a SZDP-okat arra, hogy mindaddig tartózkodjanak a KP-okkal való tárgyalásoktól, amíg a két internacionálé között megfelelő megegyezés nem jön létre.⁸

Az SZMI elutasító határozata taktikai rutinlépés volt. Szavakban továbbra is az egységfront hívének vallotta magát, és a Kominternt marasztalta el amiatt, hogy felhívásából hiányzik a készség a nemzetközi méretű egységtárgyalásokhoz. Az SZMI vezetése ügyesen fordította a maga javára a KI felhívásának említett gyöngéjét, hogy ennek ürügyén elutasíthassa annak lényegét, az egységfront javaslatot. Az elvi egység hiánya miatt az SZMI-ben mindenki által elfogadható határozatot nem tudtak megfogalmazni. A vita során éles körvonalakkal bontakozott ki az egyes pártok közti nézetkülönbség az akcióegység kérdésében. Még egyértelműbben és többé el sem leplezhetően derült fény a felfogásbeli ellentétekre abból, hogy az SZMI tiltó határozata ellenére egyes SZDP-ok nem sok idő múlva tárgyalásba kezdtek a KP-okkal az akcióegységről, sőt egységfrontra is léptek a kommunistákkal. 1933 első felében azonban erre még nem került sor. A meginduló folyamat első tünetei azon-

⁵ *Bethlen*: i. m. 25. o.

⁶ Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből 1929—1935. Kossuth 1964. 217. o.

⁷ *Bethlen*: i. m. 25—30. o.

⁸ *Bethlen*: i. m. 29. o.

ban már észlelhetők voltak. Erre utalt — bár csak közvetve — az SZMI elutasító határozatának körmondfont megfogalmazása is. A dolgozó tömegek radikalizálódása, erősödő elfordulása a reformista politikától és a kommunistaellenesség kezdődő elítélése kényszerítette ugyanis egyes SZDP-ok vezetőit álláspontjuk megváltoztatására. Az egységfrontpolitika minél előbbi győzelméhez azonban arra is szükség lett volna, hogy a KI helyesen mérlegelje a helyzetet, helyesen ítélje meg elsősorban az egységfront mellett állást foglaló SZDP vezetők magatartását és szektás szemléletétől megszabadulva segítsen minél nagyobb tömegeket bevonni az antifasiszta, a háborúellenes harcba. Eddig a pontig azonban a KI csupán 1934-re jutott el. Ebben kétségtelenül akadályozta a német SZDP és szakszervezeti vezetőknek a fasiszmus uralomra jutása után tanúsított magatartása is⁹

A német szakszervezeti szövetség elnöke ugyanis 1933 márciusban felajánlotta Hitlernek a szakszervezetek együttműködését és kijelentette, hogy ennek érdekében hajlandó szakítani az NSZDP-vel is. 1933 május 17-én pedig a Reichstag szociáldemokrata frakciójának jelenlevő tagjai a polgári pártokkal együtt megszavazták Hitler külpolitikai programját. A Reichstag-frakció eme tagjainak nagy része nem a terrorra és Hitlerék fenyegetéseinek kényszerére utalt, amikor Hitlerre adott bizalmi szavazatát indokolta, hanem tárgyi megfontolásokra, politikai célszerűségekre hivatkozott.¹⁰

Így ír erről Friedrich Adler, az SZMI titkára: „az az óhaj, hogy a régi munkamódszereket valahogy megtarthassák” az SZDP és a szakszervezetek vezetőit arra készítette, hogy megkíséreljék „az alkalmazkodást az erőszak rendszeréhez.” „Az összes alkalmazkodási kísérletek, a szakszervezetek örült taktikája, amely lehetőleg jó állapotban szolgáltatta ki az ellenségnek a munkásosztály erődítményeit, az az örült taktika, amellyel a parlamenti frakció egy része, ahelyett, hogy Hitlert leleplezte volna, falazott neki, tovább fokozta a zavart a munkásság körében...”¹¹

Ugyanakkor a német események — az SZMI 1933 márciusi határozatának tanúsága szerint — az SZMI vezető szerveit arra készítették, hogy felvessék a szociáldemokrata politika felülvizsgálatának kérdését.¹²

Több SZDP vezető ill. vezetőség arra biztatta az SZMI-t, hogy vonjon le határozott következtetéseket a német eseményekből. Így például Julius Deutsch, osztrák szociáldemokrata hadügyminiszter szerint: „a németországi küzdelem szerencsétlen kimenetelért elsősorban a munkásosztály soraiban fennálló szakadást terheli a felelősség”. „A munkásmozgalom harcait nem szabad csak a békés módszerekre korlátozni.” A Lett Szociáldemokrata Munkáspárt álláspontja szerint: „A fasiszmus elhárítására a nemzetközi proletariátus csak forradalmi módszerekkel harcolhat sikeresen.” A Nemzetközi Szocialista Diákszövetség Végrehajtó Bizottsága pedig azzal fordult az SZMI-hez és a Szocialista Ifjúsági Internacionáléhoz, hogy tegyenek megfelelő lépéseket az SZMI-és a Komintern együttműködésének érdekében.¹³

A szociáldemokrácia vezetőinek soraiban tehát számosan igényelték a döntő fordulatot az SZMI politikájában. Elvárták, hogy az internacionálé számolva a munkásság hangulatával és a fasiszmus egyre növekvő veszélyével, levonja a következtetéseket a német SZDP csődjéből, és valamilyen módon szakít az addigi, csak békés eszközök alkalmazására hajló, reformista politikával.

⁹ *Betlen*: i. m. 35. o.

¹⁰ *Dokumente und Diskussionen*, 1933. június 24. 28—29. o. *Betlen*: i. m. 35—36. o.

¹¹ *Friedrich Adler*: *Die Aufgaben der Emigration. Neuer Vorwärts* 1933. június 25. *Idézi: Betlen*: i. m. 35. o.

¹² *Betlen*: i. m. 29. o.

¹³ *AZHP 150/1-29. 2, 4, 21. p. Idézi Betlen*: i. m. 40. o.

Ebben a légkörben az NSZSZ 1933 február közepén Berlinben tartott elnökségi ülése szolidaritását fejezte ki a német munkásosztály küzdelmével,¹⁴ majd 1933. április 9-től 12-ig Zürichben az NSZSZ bizottsági ülése résztvevőinek egy része — nyilván a nemzetközi szociáldemokrácia soraiban észlelhető balratolódás hatására — már erőteljesen követelte minden rendelkezésre álló eszköz alkalmazását, köztük a gazdaságiakét is, a hitleri rendszer ellen. A bizottság még nem terjesztett olyan határozati javaslatot az elnökség elé, hogy vigye a német áruk bojkottjának kérdését a kongresszus elé, hanem — részben arra való tekintettel, hogy az NSZSZ központi vezetőségében és tagegyesületeinek vezetőségében egyenlőre még a jobboldal volt többségben, részben pedig az SZMI központi és tagszervezeti vezetőségének jobboldali többségére való tekintettel — azt javasolta, hogy az elnökség előbb beszélje meg a problémát az SZMI elnökségével. Ugyanakkor a bizottság határozati javaslata, hogyha csupán általános megfogalmazásban is, de kifejezésre juttatta az NSZSZ tagjainak azt a készségét és eltökéltségét, hogy semmiféle lehetséges politikai és gazdasági harci eszköztől sem riadnak vissza a faszizmus elleni harc során.¹⁵

A tanácskozás két napig arról folyt, mennyiben akadályozhatja meg a faszizmus a párizskörnyéki békeszerződéseknek a szociáldemokraták által elképzelt békés revízióját, ami a világbéke alapja. A vita végén az az egyhangú megállapítás született meg, hogy a békeszerződések ilyen revíziójának jól haladó ügyét jelentősen visszavetette a kardcsörtetett németországi faszizmus, mivel a háborúban győztes hatalmak a náciizmus uralomra jutása miatt féltik biztonságukat. Tekintettel arra, hogy a szakszervezeti érdekvédelem alapja a béke, így a szakszervezetek érdeke a békeszerződések felülvizsgálata.

A NSZSZ tanácskozásain nem kis szerephez jutott a kommunistaellenesség. Ámbár helyesen állapították meg, hogy a náciizmus hatalomrajutása a német munkásosztály megosztottságának egyik következménye volt, e megosztottságért kizárólag a „bolsevik agitációt” tették felelőssé, amely — szerintük — minden erejével a munkásosztály erejének megosztására tör. A bolsevik agitáció következményeként szűnt meg Németországban minden szabadságjog, és ezzel együtt a szakszervezetek biztonsága is. A szakszervezeti tagokat és a szociáldemokratákat a náci törvényen kívülieknek tekintik. Ez is a bolsevik egységbontó törekvések gyümölcse. A gondolat sor végére követhetetéseként az NSZSZ a valóságos munkásegységfront helyett a munkásság sorainak megtisztítását követelte a kommunistáktól, mint a munkásegység megbontóitól.¹⁶

Ennek ellenére az NSZSZ áprilisi tanácskozásainak előterében mégsem a kommunistaellenesség, hanem a faszizmus elleni harc módozatainak kérdése állt. Ugyanakkor kétségtelen, hogy a kommunisták nélküli munkásegység elképzelés, vagyis a csak szociáldemokratákra és a szociáldemokrata befolyás alatt álló szakszervezeti tagokra támaszkodó antifasiszta harc jobboldalian szektás koncepciója leszűkítette a faszizmus elleni küzdelembé vethető munkástömegek és más erők körét, gyengítette az antifasiszta összefogást. Ennek ellenére még így sem lebecsülendő az NSZSZ-nek a faszizmus elleni küzdelem folytatására tett erőfeszítései, hiszen befolyása a világ szervezett munkásságának nagyobb részére kiterjedt. Az NSZSZ pedig állandóan napirenden tartotta a faszizmus elleni harc kérdését. Ez a körülmény jelentős érdeme a vezetésnek és a tagszervezetek többségének, az előzőekben érintett, e kérdésben tanúsított ellentmondásos magatartása ellenére is.

¹⁴ *Népszava* 1933. február 26. 6. o. A Szakszervezeti Internacionálé teljesen szolidáris a német munkásosztály küzdelmével.

¹⁵ Tätigkeitsbericht 135. o.

¹⁶ *Népszava* 1933. április 16. 5. o. A faszizmus akadályozza a békerevizíót. A Szakszervezeti Internacionálé ülése.

A zürichi tanácskozás óta alig telt el egy hónap és az NSZSZ ismét napirendre tűzte a fasizmus elleni küzdelem problémáit. Ez alkalommal — 1933. május 17—18-án — Párizsban ülésezett az NSZSZ vezetősége, amelynek székhelyét a nácik hatalomrajutása után Berlinből Párizsba helyezték át. Elhatározta, hogy a németországi fasizmus elleni akcióit nem korlátozza a pusztá tiltakozásra, hanem az SZMI elnökségével tartandó együttes ülésen közös határozatot hoz mind a német fasizmus, mind a fasiszta elnyomás veszélyétől legjobban fenyegetett országok (Egyiptom, Görögország, Olaszország, Litvánia, Ausztria, Lengyelország, Spanyolország) elleni akciók során alkalmazásra kerülő eszközökről.¹⁷

Május 18-án, ugyancsak Párizsban, tanácskozásra gyűlt egybe az SZMI irodája és egyhangú határozatot hozott a németországi eseményekkel kapcsolatban. Ebben az SZMI keretébe tartozó valamennyi szociáldemokrata párt kötelességévé tette, hogy sikraszálljon mind az államok komoly arányú leszereléséért, mind Németország újrafelfegyverzése és egész külpolitikája ellen, minthogy a náci kormányférfiak frázisai sem takarhatják el háborús szándékaikat. Ebből az állásfoglalásból természetesen következett éles elítélése annak, hogy a német szociáldemokrata birodalmi képviselőknek az ülésen jelenlevő része megszavazta Hitler kormányának külpolitikáját. Az SZMI irodájának határozata rámutatott arra, hogy ez a magatartás nem felel meg a német munkásság igazi gondolkodásának. Ugyanakkor a képviselők tettét mentegetni igyekezett azzal, hogy igénylő szavazatukat — a valóságtól eltérően — a náci rendszer által a képviselők lelkiismeretén tett erőszak nyomása alatt kikényszerített véleménynyilvánításnak iparkodott feltüntetni. Miközben azonban a határozat — bár következtlenül és felemásan, részben nyilván a munkástömegek felháborodásának nyomására is — de elítélte a német szociáldemokrata képviselők oppor-tunista magatartását és szolidaritásáról biztosította a német munkásosztályt. A fasizmus elleni küzdelem ügyében tanúsított következtelen és ellentmondásos álláspontjának újabb jeleként az SZMI vezetése arról is határozatot hozott, hogy sem az SZMI, sem pártjai nem vesznek részt az 1934. januárjára Koppenhágába összehívott nemzetközi antifasizista kongresszuson, mivel azt kommunisták szervezik és mivel az — megítélésük szerint — nemcsak a fasiszták, hanem a szociáldemokrata pártok ellen is irányul. Az SZMI éppúgy kezeli ezt a kongresszust is, mint annak idején az amszterdami háborúellenes kongresszust.¹⁸

Egyelőre tehát nem teljesült azoknak a szociáldemokratáknak a reménye, akik abban bíztak, hogy az SZMI vezetés változtat politikáján.

Május 19-én sor került az NSZSZ és az SZMI vezetőségének együttes ülésére. Az ekkor elfogadott közös határozat állást foglalt a német fasizmus elleni védelmi rendszabályok, továbbá a hazájukból menekülni kényszerült munkások ügyében. Elhatározták, hogy állandó bizottságot létesítenek a két internacionálé tagjaiból, hogy az egyes országok munkássága folyamatos tájékoztatást kaphasson a fasiszta mozgalom helyzetéről és hogy állandóan figyelemmel kísérhessék a további fejleményeket. A határozat — bár csak általánosságokban mozgó megfogalmazásban —, de felszólította a nemzetközi munkásosztályt és a világ közvéleményét arra: ébredjen tudatára annak a veszélynek, amit a fasizmus jelent a nemzetközi munkástörvényhozás, a béke és a kultúra számára. Felhívta a figyelmet arra a veszélyre is, amelyet a gátlástalan nacionalizmus, a politikai és társadalmi reakció, a munkaszolgálati kötelezettség és a szociális jogfosztottság „piszkos” versenye jelent és amelyet az olasz és a német fasizmus új társadalmi rendként dicsőít. A két internacionálé „kérlelhetetlen harcra szólította fel a munkásosztályt a béke, a demokrácia és a társa-

¹⁷ Tätigkeitsbericht 135 és 104—111. l.

¹⁸ *Népszava* 1933. május 20. l. o. A Szocialista Munkásinternacionálé a hitlerizmus ellen.

dalmi haladás ellenségei ellen.” Németországgal kapcsolatban pedig a határozat leszögezte, hogy a náci ellen indítandó antifasiszta akciók „nem merülhetnek ki a pusztá tiltakozásban, hanem közvetlen morális, materiális bojkottot és más hatékony eszközöket is kell alkalmazni mind politikai, mind pénzügyi és egyéb gazdasági területeken.” Végül a két internacionálé elnökségi határozata felszólította csatlakozott szervezeteit arra, hogy „a szabadság és a munkásosztály jogainak megvédésére irányuló akcióit a szükséghez és a lehetőséghez képest folytassa”.¹⁹

A két internacionálé határozatának zárószakaszát egybevetve az NSZSZ május 18-i ülésének a bojkottról, valamint a két internacionálé közösen szervezendő akcióiról szóló határozatával több vonatkozásban fény derül a két munkásszövetség vezetőségének nézetkülönbségeire. Kimaradt a közös határozatból az NSZSZ-nek a két internacionálé által meghirdetendő és szervezendő nemzetközi bojkottra vonatkozó javaslata, amely összhangban volt az NSZSZ átfogó, egybehangolt nemzetközi méretű és mindkét internacionálé teljes tagságát magában foglaló antifasiszta akciókat igénylő előterjesztésével, amely a két internacionáléba tömörült munkásság egész erejét együtt, egyszerre, egyidejűleg óhajtotta harcra vetni a német fasizmus ellen. A közös határozat viszont országonkénti, tehát egymástól független akciók, külön-külön bojkottok indítására szólított fel. Sőt: A „szükséghez és a lehetőséghez képest” megfogalmazás azt jelentette, hogy az egyes országok szervezeteinek vezetőségei a helyi körülmények mérlegelése után döntsenek arról, szükségesnek, és erőiket számbavéve, lehetségesnek tartják-e az antifasiszta harcot. Amennyire helyes és elengedhetetlenül szükséges a munkásosztály minden akciója esetében a szükségesség és a lehetőségek kérdésének, valamint a helyi viszonyoknak pontos elemzése, annyira helytelen lemondani a nemzetközi összefogásban, az együttes, összehangolt cselekvésben, az egyidejű fellépésben rejlő hatalmas erőről, amely sokkal nagyobb eredmény elérésének kilátásával biztat, mint egy-egy ország munkásságának mégoly jól előkészített és megszervezett, de egymástól elszigetelt akciója. Az NSZSZ tehát ez esetben a munkásosztály nemzetközi érdekeit jobban szem előtt tartotta, internacionalistább volt, mint az SZMI. Az NSZSZ engedett az SZMI elnökségének és — legalábbis egyelőre — lemondott a nemzetközi bojkott szervezésére irányuló követeléséről is. Engedékenységeinek okai közé tartozik részben a két szociáldemokrata Internacionálénak az egyes tagszervezetek örendelkezését, szabad elhatározását, lényegében tehát a szervezeti demokráciát minden megszorítás nélkül tiszteletben tartó állásfoglalása. Ismeretes, hogy mind az NSZSZ, mind az SZMI tulajdonképpen a klasszikus polgári demokráciának a szervezkedési szabadságra vonatkozó elveit tartotta szem előtt teljes tisztaságukban és úgyszólván semmilyen vonatkozásban sem korlátozta tagszervezeteinek elhatározásait, működését. Határozatai voltaképpen inkább ajánlások voltak. A két internacionálé tagszervezetek laza konglomerátumát jelentette csaknem teljes mozgási szabadsággal. A két internacionálé működésében a demokráciát csaknem abszolút mértékben érvényesült, a centralizmus alkalmazására csak kivételes esetekben került sor, és akkor sem érvényesült maradéktalanul. Ez a körülmény jelentősen csökkentette mind a két internacionálé tevékenységének ütőképességét. A másik ok, ami miatt az NSZSZ engedett az SZMI elnökségének, a német szakszervezeti és szociáldemokrata pártvezetők álláspontja volt. Ők ugyanis csak azt tartották szem előtt, hogy a német áruk bojkottja miatt tovább csökkenne a német ipari termelés, tovább növekednék a munkanélküliség, még jobban romlanék a német munkásság munkában álló részének is az életszínvonal. Emiatt a leghatározottabban elutasították a bojkott gondolatát. Nem vették figyelembe, hogy a pillanatnyi, vagy aránylag rövid távra szólóan elszenvedett kár

¹⁹ Tätigkeitsbericht 104, és 136. o. idézet a 136. o.

busasan megtérülne, ha a nemzetközi bojkott eredményeképpen a német tőkéskekénytelenek lennének szakítani a nációkkal. Ehhez járult még az a körülmény is, hogy a német szakszervezeti és szociáldemokrata pártvezetés nem ismerte fel helyesen a fasiszta diktatúra természetét, azt az ábrándot kergette, hogy engedékenységgel, lojalitással, az együttműködési készség tettekben megnyilvánuló bizonyításával a nációkkal is kompromisszumra léphet, ha nem is olyan — a szociáldemokrata vezetők szemszögéből nézve — kedvező feltételekkel, mint a weimari köztársaság esetében. Remélték, hogy legalább annyit elérhetnek, hogy mind a szakszervezetek, mind a szociáldemokrata pártszervezetek tovább működhetnek és fennmaradhat a reformista munkásszervezetek parlamenti képviselője is. Nem elemezték behatóan az 1930 óta Németországban végbenem jobbrtolódási folyamatot, és nem vonták le belőle a szükséges következtetéseket. Ebben részben reformista-oppoortunista beállítottságuk játszott szerepet, részben az, hogy a parlamenti demokráciát és a munkás-ság parlamenti képviselőt tartották egyedül üdvöztetőnek. Úgy vélték, hogy ez utóbbi a munkásosztálynak a hatalom gyakorlásában való részvételét és ezen a réven helyzetének állandó javítását kizárólagos eszközként tudja biztosítani. Reformizmusukból, parlamenti kretenizmusukból eredt forradalom- és kommunista ellenességük, a valóságos munkásegységfronttól való irtózásuk is. Az SZMI vezetése a vázolt okokból kifolyólag tartózkodott attól, hogy a német vezetők akarata ellen cselekedjék és a szervezeti demokráciát és önrendelkezést abszolútizálva ekkor még: nem hirdette meg a német áruk nemzetközi bojkottját, nem szervezett politikai akciókat.

Az NSZSZ tehát radikálisabb volt, konkrétabb és nemzetközi intézkedéseket óhajtott foganatosítani, mint az SZMI, amely ekkor még beérte a fasizmus általános-ságokban mozgó elitelésével és a pusztá tiltakozással, míg a tetteket az egyes országokban működő tagszervezetekre óhajtotta bízni. A közös határozat tanúsága szerint az NSZSZ mindkét kérdésben engedett és az SZMI irányító, vezető szerepe, és ezen a réven következtelen és ellentmondásos nézetei károsan érvényesültek és hátráltatták a nemzetközi antifasiszta összefogás előrehaladását.

A nemzetközi eseményeknek a nemzetközi munkásmozgalom szempontjából is kedvezőtlen alakulása további és nem is jelentéktelen lépésre ösztönözte az NSZSZ VI. rendes kongresszusát, amely 1933 július 30-ától augusztus 3-ig ülésezett Brüsszelben. A fasizmus fenyegető veszélyének lidércnyomása ránehezedett a kongresszus szinte valamennyi résztvevőjének hangulatára. Az NSZSZ Végrehajtó Bizottsága pedig minden eddigi tanácskozásánál nagyobb súlyt kívánt helyezni a fasizmus: és a vele szorosan összefüggő háború és leszerelés kérdésének a megvitatására és a konkrét intézkedéseket tartalmazó határozatok elfogadására. A felfokozott érdeklődésről és a kérdés fontosságának a felismeréséről vallott már maga az a pusztá tény, hogy a kongresszus öt napjából három napon át tárgyaltak és vitatkoztak a résztvevők a fasizmus és a háború elleni küzdelem, valamint az e két kérdéssel szorosan összefüggő leszerelés problémájáról. Mind a VB beszámolója az NSZSZ-nek az V. VI. kongresszus között végzett munkájáról, valamint a fasizmus és a reakció elleni harcról, mind pedig a háború és a leszerelés kérdésével foglalkozó külön napi-rendi pont vitaindító előadása részletesen és behatóan foglalkozott ezekkel a sors-döntő jelentőségű kérdésekkel. Mindkét napirendi pont előadója Schevenels az: NSZSZ főtitkára volt. Az a körülmény, hogy a Végrehajtó Bizottság a főtitkárt nem: csupán a VB jelentésének, hanem a másik napirendi pontnak előadói tisztségével is megbízta, a kérdések fontossága mellett tanúskodik.

A beszámoló jelentés abból indult ki, hogy a legutóbbi németországi események és az Ausztriában egyre komolyabbá váló helyzet újólag és nyomatékosan a munkás-osztály szemé elé tárta, mily nagy veszéllyel fenyegeti az egész munkásmozgalmat a.

reakció és a fasizmus. A nácik győzelme, a politikai munkásmozgalomnak és sajtójának valamint a szakszervezeteknek elnyomása leginkább amiatt keltett megrendülést az NSZSZ vezetésében, mert addig többé-kevésbé az volt a meggyőződése, hogy a fasizmus csak olyan országokban ragadhatja magához az uralmat, ahol a munkásmozgalom, különösen pedig a szakszervezeti mozgalom gyenge és így kevésbé ellenállóképes. Úgy látták, hogy azok az országok, ahol a reakció és a diktatúra először tudott a demokrácia fölébe kerekedni iparilag elmaradottak és így nincs erősen szervezett ipari munkásságuk, amely megálljt tudott volna parancsolni a reakciós-diktatórikus törekvéseknek, amelyeknek emiatt sikerült megfosztaniuk ezeket a népeket a Versaillesben megígért teljes demokratikus szabadságtól és önrendelkezéstől. Németországban azonban erős volt a munkásosztály, erősek voltak a munkásszervezetek, és ütőképes tömegmozgalom állt mögöttük. Az NSZSZ vezetése és szervezetei éppen emiatt a németországi súlyos válságjelenségek, a fasiszták egyre szélesedő munkásmozgalom ellenes izgatásai ellenére, továbbá annak ellenére, hogy a német munkásmozgalomban végzetes szakadás jött létre, sőt a kommunisták szerencsétlen taktikája ellenére, amelynek szükségképpen a fasiszta front megerősödéséhez kellett vezetnie, végsőkéig bíztak abban, hogy a német munkásságnak sikerül elhárítania a fasiszta veszélyt és érvényre juttatnia a munkásosztály hatalmát. Éppen e remények meghiúsulása miatt okozott olyan mély megrendülést valamennyi ország munkásmozgalmában Hitler felfelé ívelő pályája és hatalomrajutása.

„A német események komoly és utolsó figyelmeztetést jelentenek valamennyi ország politikai és szakszervezeti munkásmozgalma számára, abban az értelemben, hogy minden erejüket vessék latba annak megakadályozása végett, hogy ők is osztozzanak a német munkásosztály sorsában.

Ausztriában legutóbb ismét kiéleződött a helyzet és más országokban sem észlelhető a fasiszta hatalmi helyzet semmilyen gyengülése pl. Magyarországon és Lengyelországban. Sok országban vált a munkásosztály feladatává a fasizmus és a reakció elleni harc és nagy igényeket támaszt a munkásszervezeteknek és az egyes munkásoknak elszántságával és áldozatkészségével kapcsolatban. Az érintett országokban e harc első vonalában a szakszervezetek állnak, mert a fasiszta diktatúrátörekvések győzelme a szabad szakszervezetek megsemmisítését jelenti vagy legalábbis tevékenységüknek rendkívüli megnehezítését. A reakció fő támadását a súlyos gazdasági válság és a szörnyű munkanélküliség által meggyengített szakszervezetek ellen irányítja, amelyek a munkásmozgalom legszilárdabb bástyái mindenféle diktatúra ellen. Eddig a szakszervezetek ki tudtak tartani, ellen tudtak állni a reakciós erők egyesített rohamának. A szakszervezetek ezentúl is rendíthetetlenül harcolnak a demokráciáért, a munkásosztály jogainak megvédéséért és készek arra, hogy minden eszközzel megvédjék külső létüket és belső érvényesülésüket.”²⁰

A kongresszus 1933. augusztus 1-én kezdte meg a fasizmus és a reakció elleni harc kérdésnek tárgyalását. Schevenels előadói beszédében, mintegy a beszámoló V. fejezetének kiegészítéseként, visszapillantott az NSZSZ-nek a fasizmus ellenében végrehajtott tetteire. A fasizmus Németországban már 1930 szeptember óta fenyegetővé vált. Egyes szakszervezeti vezetők már a stockholmi kongresszuson figyelmeztették a németeket arra a veszélyre, ami az NSZSZ vezetését fenyegeti ama javaslatuk elfogadása esetén, amely szerint az NSZSZ székhelyét helyezték át Amszterdamból Berlinbe. A német szakszervezeti vezetők ekkor azzal nyugtatták meg az aggályoskodókat, hogy biztosítják az NSZSZ szabad működését Berlinben. A német munkásság vezetői még 1932 júliusában sem tartották szükségesnek a nácikkal szemben ellenállási rendszabályok életbeléptetését. Majd eljött 1933 januárja, utána

²⁰ Tätigkeitsbericht 100—102. o.

a féktelen terror és az elnyomás. Március 5-ére Hitlerék választást írtak ki. A terror legmagasabb fokára ért. A nemzetközi szakszervezeti mozgalom egyes vezetői ekkor ismét szorongatni kezdték a német szakszervezeti vezetőket, hogy rávegyék őket, tegyenek fel mindent egy kártyára, az általános sztrájk kártyájára, mert így talán még döntő fordulatot idézhetnek elő. A német szakszervezeti vezetők ekkor is azt mondták, hogy megtették a szükséges intézkedéseket. A komoly helyzetre való tekintettel 20 nappal a hitleri hatalomátvétel után vezetőségi ülést hívtak össze Berlinben. Megállapították, hogy a német munkásosztály gyengén felfegyverzett seregével szemben állt a hadsereg, a rendőrség és a vállalkozók által támogatott ellenséges koalíció. A szakszervezetek akcióképességét — vélte a német vezetőség — az a tény bénítja, hogy 6 millió a munkanélküli és emiatt kétséges az általános sztrájk sikere. A német szociáldemokráciának és a szakszervezeti vezetőknek ezt az álláspontját két olyan taktikai megfontolás vezette, amely egyébként a porosz kormány számára is végzetessé vált, ti. a kisebb rossz elmélete, továbbá az a feltételezés, hogy az ellenség méri az első ütést. A március 5-i választások náci győzelemmel, de nem abszolút többséggel végződtek. Egyes polgári pártok a nácik mellé álltak és ezzel segítették a nácik helyzetének stabilizálódását, akik még nagyobb brutalitással járhattak és jártak is el. Egyes szakszervezeti vezetők ekkor azzal is kísérleteztek, hogy engedményekre bírják az ellenséget, mert úgy vélték, hogy ezen a réven megmenhethetik a szakszervezetek ügyét. Az engedmények és az együttműködési felkínálkozás nem befolyásolta a nácikat, akik mindenütt megszállták a szakszervezetek székházait és felszámolták a német szakszervezeti mozgalmat. Schevenels beszéde végén azt javasolta, hogy minden országban nemzetközi irányítással szálljanak szembe a fasizmus propagandájával. Utalt Vanderveldenek — az NSZSZ elnökének — az antwerpeni kongresszuson elmondott megnyitó beszédére, amelyben azt a nézetet vallotta, hogy ha nincs szabad választási lehetőség, vagyis, ha az ellenfél a demokrácia maradványaitól is megfosztja a munkásokat, akkor, amíg még idejében van, erőszakot kell szembeállítani az erőszakkal.²¹

A fasizmus elleni harc kérdése körül szenvedélyes vita bontakozott ki. Egyes felszólalók súlyosan elmarasztalták az NSZSZ-t amiatt, mert nem lépett fel határozottan, azonnal, konkrét intézkedésekkel a német fasizmus ellen és így elkésett a közbelépéssel. Ezek közé tartozott Kuypers a holland szakszervezeti szövetség küldöttje. Véleménye szerint: amikor elkezdődött a terror a német munkásmozgalom ellen, mind az NSZSZ-nek, mind az SZMI-nek azonnal fel kellett volna emelnie szavát az erőszak ellen a német munkásvezetők akarata ellenére is. Olaszország és Magyarország esetében a két munkásinternacionálé azonnal állást foglalt tekintet nélkül arra, hogy ezzel egyes szakszervezeti vezetőknek nehézségeket okozott. Az NSZSZ tartózkodása azzal magyarázható, hogy székhelye Berlinben volt. Minden országban erős ellenérzés van a Hitler-rezsimmel szemben. Nagy kár, hogy az NSZSZ nem tudta időben magához ragadni a Hitler-ellenes érzelműek mozgalmának vezetését. A holland szakszervezeti vezetés már 1933 februárjában javasolta — eredmény nélkül — az NSZSZ és az SZMI vezetőségének a nácizmus elleni világkongresszus egybehívását. Zürichben az NSZSZ bizottsági ülésén (1933 április elején) sem tudták elfogadtatni az árubojkottot Németország ellen, noha sok küldött követelte. Pedig az árubojkottnak meg lehetett volna nyerni a polgárság és a zsidók bizonyos köreit is. Tekintettel arra, hogy a nácik uralomra jutását áldozatok ezrei követték, az NSZSZ-nek át kellett volna vennie a nemzetközi bojkott vezetését.²²

²¹ U. o. 385—387. o.

²² Tätigkeitsbericht 387—388. o. és Népszava 1933. aug. 5. 3. o.

Meister svájci küldött is elmarasztalta az NSZSZ-t amiatt, mert az 1933 évi zürichi konferenciáján nem mondta ki a bojkottot.²³

Egyébként a felszólalók többsége követelte, hogy a kongresszus hirdesse ki nemzetközi bojkottot Németország ellen. Így például Maier a postai, táviró- és telefon alkalmazottak nemzetközi szövetségének titkára, aki szerint a bojkottot a náci Németország ellen nemzetközi jelszóként kell kiadni. A Hitler-uralom az egész világ számára veszélyt jelent. Nem lehet tehát tartózkodó magatartást tanúsítani lelküzdésével kapcsolatban. A nemzetközi munkásmozgalomnak, mint az emberi jogok és szabadságok védelmezőjének kell átvennie a fasiszmus és a diktatúra, valamint a túlhajtott nacionalizmus elleni küzdelem vezetését. Utalt arra is: lehetséges, hogy a munkásmozgalom taktikáját a polgári pártokkal kapcsolatban meg kell változtatni, de akármilyen legyen is a szocialista munkásmozgalom vezetőinek az álláspontja, nem tűrhetik, hogy a fasiszmus és a diktatúra erői megragadják a hatalmat.²⁴ Meister svájci küldött állítása szerint a fasiszmust csak gazdasági eszközökkel lehet legyőzni nem pedig tiltakozásokkal és határozatokkal. Nemzetközi bojkott kellene, nyomás Németországra. A svájci bojkott hatásos volt. A német bevétel az 1933 április és június közötti időben 40 millió svájci frankkal esett vissza az előző év hasonló időszakához képest.²⁵

Mások azt javasolták, hogy az NSZSZ vizsgálja meg az egyes országok helyzetét, hogy elég információ álljon rendelkezésükre a fasiszmus tetteiről. Ezek közé tartozott Kuypers is, aki hangsúlyozta, hogy a fasiszmus veszélye mindenütt nő, mert a munkanélküliek inségét — főleg a munkanélküli fiatalok és az értelmiségiek kiábrándulását a demokráciából a fasiszta propaganda kihasználja a demokrácia ellen. Emiatt azt javasolta, vizsgálják meg az egyes országokban a fasiszta veszély nagyságát és dolgozzák ki ellene a megfelelő propaganda módszereket. Meg kell ismerni a német és az olasz helyzetet, hogy tisztán lássanak, mennyire váltotta be a fasiszmus a parasztoknak földet, a kiskereskedőknek a nagyáruházak megszüntetését, stb. kilátásba helyező ígéreteit. Pontos információk alapján ellensúlyozni lehet a fasiszmus agitációját. Hollandiában irodát állítottak fel a fasiszmus elleni harc céljából s a fasiszták állításainak megcáfolására.²⁶ Néhányan a fasiszmus elleni küzdelem szempontjából igyekeztek elhatárolni egymástól a politikai és a szakmai mozgalmat.

Ezekkel a nézetekkel vitatkozott Buozzi olasz emigráns, a szakszervezeti szövetség párizsi irodájának képviselőjében. Kijelentette, hogy nincs szükség az egyes fasiszta országokban uralkodó állapotok megvizsgálására, mert már elég információ áll rendelkezésre. Nem szabad hinni a fasiszták ígéreteinek, akik mindent megígérnek, hogy tömegeket állíthassanak maguk mögé a hatalomátvitelre törekvésük során. A szocialista munkásmozgalomnak fel kell ismernie, hogy a fasiszmus nemcsak egyes országokat fenyeget, hanem valamennyi demokratikus állam szabadságát is. A valóságban nincs különbség politikai és szakszervezeti szabadság között. Helytelen tehát a kongresszus egyes résztvevőinek ilyen különbségtételre irányuló törekvése. Nem érdemes azt firtatni vajon a német munkászervezők helyesen jártak-e el vagy sem, hanem az a fontos, hogy a munkások tudják, mit akarnak. A fasiszmus nem ismer játékszabályokat a politikai küzdelemben, tehát az ellene vívott harcban a munkásoknak sem kell semmire sem tekintettel lenniök. Egyetlen dolog lényeges: úgy küzdeni, hogy a harc célravezető legyen. A fasiszmus minden politikai rendszernek ellentéte és nem érvvel, hanem bottal intézi el ellenfelét. A munkásságnak fel

²³ *Népszava* 1933. aug. 5. 3. o. „A háború ellen minden eszközt igénybe kell vennünk!”

²⁴ Tätigkeitsbericht 390. o. és *Népszava* 1933. aug. 5. 3. o.

²⁵ Tätigkeitsbericht 391. o. és *Népszava* 1933. aug. 5. 3. o.

²⁶ U. o. 387—388. o. és *Népszava* 1933. aug. 5. 3. o.

kell készülnie arra, hogy megváltozott viszonyok között kell vívnia osztályharcát. Annak idején a franciák és más népek nem szavazócédulával, hanem forradalom útján vívták ki szabadságukat. Napjainkban a demokrácia védelmére mozgósítani kell a tömegeket.²⁷

Más felszólalók azt elemezték milyen rétegekre tudott és tud támaszkodni a faszizmus. Megállapították azt is, hogy a munkanélküliség hozzájárult a német faszizmus tömegbázisának gyarapodásához. Közvetve az is kicsendült egyik hozzászólásból, hogy a demokrácia megsértése segítette Németországban a faszizmus uralomrajutását. Így például Kaufmann csehszlovák küldött szerint a nemzeti szocializmus nem politikai mozgalom, hanem az ipari kapitalizmustól kitartott zsoldossereg azzal a feladattal, hogy szétzúzza a szocialista munkásmozgalmat és biztosítsa a tőkés uralmat. E zsoldossereg főleg a munkanélküli fiatalokból, az elszegényedett középosztály és értelmiség soraiból került ki, akik csak kenyeret és állást akartak.

A munkásmozgalom megosztottsága megkönnyítette Hitler hatalomrajutását, de nem a megosztottság, hanem a hitleri ígéretbe vetett hit tette lehetővé a hatalom megragadását. A demokratikus országokban a munkásosztálynak készen kell állnia arra, hogy fegyverrel védje meg a demokráciát. A faszizmus ellen nem elégséges védelmi fegyver a demokrácia — mondta — Kaufmann. Csak azokkal szemben lehet a demokrácia alapján állva küzdeni, akik elismerik a demokráciát. A fasiszták terrorja ellen ökölrel kell védekezni.²⁸

Gomez spanyol küldött az NSZSZ és az SZMI május 19-i közös határozatához hasonló nézeteket vallott. Ugyanakkor felszólalását előnyösen különböztette meg a határozattól az, hogy rávilágított a faszizmus osztálybázisára. Az NSZSZ nem láthatja el a faszizmus elleni harcban az egyes országok munkásosztályára váró feladatokat — szögezte le. Csak az egyes országok szocialista pártjai és szakszervezetei akadályozhatják meg a faszizmus uralomra jutását országukban. Nincs mit csodálkozni azon, hogy a tőke önfenntartása érdekében a faszizmust felhasználja, de ahol ez bekövetkezik csak az érintett országok munkásmozgalma léphet fel eredményesen nem pedig a nemzetközi szervezet. Az érintett ország munkásságának nem szabad elszalasztania a fellépésre legkedvezőbb időpontot — mondta — és ezzel burkoltan alighanem a német szakszervezeti és pártvezetők eleinte tartózkodó, majd nyíltan kapituláló álláspontját bírálta. Ezután — rátérve a spanyol helyzet elemzésére — megállapította, hogy a spanyol munkások a faszizmus elleni harcban nem hagyatkoznak az államra, hanem maguk veszik át a vezetést és drasztikus eszközökkel lépnek fel a fasiszta törekvések ellen. Az NSZSZ-nek meg vannak a saját, a nemzeti mozgalmaknak úgyszintén a maguk feladatai. Az NSZSZ talán segíthet, de minden nemzeti munkásmozgalomnak magának kell leküzdenie a fasiszta veszélyt.²⁹ Gomez figyelmét tehát éppúgy elkerülte, mint az SZMI vezetőségéét, a munkásosztály nemzeti és nemzetközi érdekeinek összefüggése, ebben az esetben a nemzetközi méretekben fenyegető veszély hatékonyabb elhárítása vagy a már bekövetkezett csapás további hatásának meggátlása végett a nemzeti és nemzetközi erőösszpontosítás és az akciók összehangolásának szükségessége. Kétségtelen pozitívuma felszólalásának az, hogy a munkásosztály nemzeti feladatoként emelte ki a faszizmus elleni harcot.

Schevenels a vitában elhangzottakra adott válaszában igyekezett megvédeni az NSZSZ-t a késedelmeskedés vádjá ellen, adatok sorával igyekezett bebizonyítani, hogy az NSZSZ mindig megtette a magáét a faszizmus elleni harcban. A munkásszervezetek közül elsőként javasolta a bojkottot Németország ellen, de ezt az SZMI

²⁷ Tätigkeitsbericht 391. o. és *Népszava* 1933. aug. 5. 3. o.

²⁸ Tätigkeitsbericht 329. o. és *Népszava* 1933. aug. 5. 3. o.

²⁹ Tätigkeitsbericht 392—393. o.

képviselői elleneztek. A német küldöttek voltak az okai annak, hogy annak idején nem hívtak össze nemzetközi kongresszust a fasizmus ellen. Ezzel összefüggésben utalt az 1932-es berni bizottsági ülésre és a német küldöttek ottani elutasító állásfoglalására. Megemlítette, hogy 1933-ban Zürichben azért vetették el a bojkottra vonatkozó javaslatot, mert az NSZSZ nem fogantatosíthat rendszabályt az érintett ország akarata ellenére. 1933. májusában Párizsban az NSZSZ és az SZMI elnökségének együttes ülésén az NSZSZ követelte a bojkott kihirdetését, de szándéka meghiúsult az SZMI képviselőinek ellenállásán. Az NSZSZ tagszervezetei közül az angol, a svájci, a holland és más szervezetek ennek ellenére megszervezték a német áruk bojkottját. A tények felsorolása után Schevenels az NSZSZ és az SZMI szerepét az antifasizista harcban így jellemezte: „bár az NSZSZ 1932 és 1933-ban nemzetközi antifasizista konferencia egybehívását ajánlotta, javaslatának az SZMI-ben nem támadt visszhangja. Maguk a németek pedig hallani sem akartak ilyen konferenciákról. Az NSZSZ hajtóereje volt a fasizmus elleni küzdelemnek, de a németek elutasították az NSZSZ közvetlen beavatkozását országuk dolgaiba.”³⁰

A vita után a VI. kongresszus elfogadta az elnökség határozati javaslatát a német áruk bojkottjáról, amelyet a német fasizmus leküzdésének egyetlen eszközeként jelölt meg. A bojkott-határozat kiemelte: a siker feltétele, hogy minden országban egységesen hajtsák végre, és ne csak a munkásosztály, hanem valamennyi szabadságszerető ember részt vegyen benne. Őket is fel kell tehát szólítani arra, hogy csatlakozzanak a demokráciáért és a szabadságért folytatott harchoz. Az egyes országok munkásainak a bojkott érdekében hozott anyagi áldozata enyhítése céljából önkéntes adományok befizetését kérték a Matteotti-ról elnevezett nemzetközi munkás segélyalapba. Határozatot hozott a kongresszus arról is, hogy az NSZSZ irányítása alatt nemzetközi segélyakciót szervezzenek a német faji üldözés ama áldozatainak megsegítésére, akik kivándorlásra menekülésre kényszerültek. A munkásnőket pedig a határozat külön felhívta a női egyenjogúság, és a személyi szabadság védelmére.³¹

A fasizmusról folytatott vitából kiderült, hogy a kongresszus számos résztvevője és — feltehetően — az általuk képviselt szakszervezeti munkásság nem jelentéktelen része is tisztán látta mind a fasizmus lényegét, mind osztály- és tömegbázisát. Jól lemérte mind a német munkásvezetők, mind az NSZSZ, mind az SZMI vezetőinek felelősségét. A felszólalók egy része helyesen ismerte fel, hogy csakis határozott, kemény, nemzetközileg szervezett, egybehangolt fellépéssel lehet a fasizmust legyőzni. Figyelemreméltó jelenség volt, hogy a vita során is inkább a nyugati polgári demokrácia képviselői követeltek egyértelmű, harcos fellépést, és a már addig végrehajtott konkrét lépések terén is ők jártak az élen. Nem tekinthető véletlennek, hogy éppen Svájc, Anglia, Hollandia polgári demokráciában élő munkásai szerveztek bojkottot a fasiszta Németország ellen.

Svájcnak, Angliának, Hollandiának és más nyugati államok népeinek — tudjuk — sokkal régebbi demokratikus hagyományai voltak, mint a németeknek. Ezeknek az országoknak a munkássága így sokkal jobban megismerhette mind a polgári demokrácia, mind pedig a burzsoázia agyafurt, sokszor — és a monopolkapitalizmus időszakában egyre többször — a demokrácia és a parlamentarizmus elveit, gyakorlatát, játékszabályait durván megsértő nyílt, brutálisan erőszakos, vagy burkolt és kifinomultan ravasz módszereit, amelyekkel uralmát fenntartani igyekezett. A német áruk bojkottját eredményesen megvalósító szakszervezetek vezetői éppúgy szociáldemokraták voltak, éppúgy elutasították a munkásság célkitűzéseinek forradalmi megoldását, mint a németek. Viszont nagyobb tapasztalattal rendelkeztek a polgári

³⁰ U. o. 393—394. o.

³¹ U. o. 426—427. o.

uralom viszonyai terén, és így jobban felismerték a burzsoázia osztálytermészetét. Nem voltak tehát illúzióik a tőkés rend védelmezőiként felismert német fasiszták diktatúrájának osztályjellegét és természetét illetően sem. Ugyanakkor anélkül, hogy fétisként tisztelték volna, nagyon is tisztában voltak a polgári demokrácia biztosította szabadságjogok, a parlamenti rendszer értékével a munkásosztály és szervezetei szabadabb mozgásának megóvása szempontjából. A polgári demokrácia iránti vonzalmaikat még csak erősítette reformista beállítottságuk. Jól felismert önérdékből, de a munkásosztály érdekeit is helyesen mérlegelve cselekedtek tehát mind azok a nyugati szakszervezeti vezetők, akik bojkottot szerveztek a német árukkal szemben, mind azok, akik emellett még politikai harcot is hirdettek a faszizmus ellen. Nem vitatható ugyanis, hogy még a legrosszabb polgári demokrácia is jobb, mint a faszizmus bármiféle válfaja, mert az előbbi több mozgási lehetőséget biztosít — még ha csupán reformista keretek között is — a munkásosztálynak és szervezeteinek, mint a faszizmus. A német faszizmus ellen küzdő szakszervezetek és szociáldemokrata pártok egyúttal a faszizmus továbbterjedése ellen és saját országuk demokratikus intézményeinek megvédéséért is harcoltak.

Ugyanakkor még egy további mozzanat is említést érdemel. Figyelemre méltó ugyanis, hogy a náci Németország elleni bojkottot elsőként az angol, a svájci és a holland szakszervezetek szervezték meg és vitték diadalra. Olyan országokban tehát, amelyeknek szociáldemokrata pártjai az SZMI szélső jobboldali szárnyán foglaltak helyet és a legkevésbé hajlottak a nácizmus elleni határozott, kemény lépésekre. Az angol, a holland és a svájci szakszervezeti vezetőkéről sem lehet azt állítani, hogy észrevehetően baloldalibbak lettek volna országuk szociáldemokrata pártvezetőinél. A bojkottmozgalom szervezésének magyarázatát így aligha volna helyes a két szervezet vezetőinek a faszizmus elleni harccal kapcsolatos jelentős nézetkülönbségeiben keresni. Sokkal inkább a szakszervezeti tagság balra forduló, a nácizmus elterjedésének veszélyével szemben a munkásosztály demokratikus jogainak védelmében és a német osztálytörszervek elvesztett szabadságának visszaszerzése érdekében harcos fellépésre kész magatartásában. Az angol, a holland és a svájci szakszervezeti vezetőknek a mozgalom jellegéből következően sokkal jobban kellett érzékelniök a munkástömegek hangulatát, mint országai szociáldemokrata pártjai vezetőinek. Talán nem túlságosan merész és a valóságtól nem messzire elrugaszkodó az az állítás, amely szerint a szakszervezeti tömegek közvetlenebbül és nagyobb erővel érvényesülő nyomása volt az a többlet, ami a polgári demokráciához ragaszkodó angol, holland és svájci szakszervezeti vezetést arra készítette, hogy meghirdesse és megszervezze a németországi áruk, valójában az ottani fasiszta rendszer ellen irányuló bojkottot és ezzel baloldalibb magatartást tanúsítson, mint országa szociáldemokrata pártjának vezetése.

A kongresszus anyagából arra is fény derül, hogy bár az NSZSZ vezetését nem érte jogtalanul az a bíráló, hogy nem tett meg mindent a faszizmus ellen, mégis a Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség kezdeményezte a faszizmus elleni fellépést, egyes tagszervezetei pedig — mitsem törődve az SZMI óvatosságával és a német munkásvezetők, már említett okokból fakadó, tiltakozásával — bojkott révén tetteket is hajtottak végre. Ha az NSZSZ vezetése 1933 májusában nem engedett volna az SZMI befolyásának akkor jóval hamarabb válhatott volna a faszizmus elleni küzdelem egyik „hajtóerejévé”, jóllehet a bojkott egymagában még a náci uralomnak ebben a korai szakaszában sem buktathatta volna meg a német faszizmust, annak ellenére, hogy a hitleri rendszer uralma ekkor még nem szilárdult meg. Nem tekinthető tehát a helyzet helyes felismerése tünetének a határozatnak az a része, amely szerint a bojkott a német faszizmus elleni harc *egyetlen*, hatékony eszköze. Kétségtelen, hogy az 1933 augusztusi határozat jelentős előrelépés volt az 1933. má-

jus 19-i közös nyilatkozathoz képest. Ugyanakkor az sem hagyható figyelmen kívül, hogy — feltehetően a szociáldemokrata ideológia mechanikus ökonomista és reformista elemeinek hatására — a fasizmus megbuktatásához elegendőnek tartották a gazdasági nyomást és nem vették számításba a politikai harcban rejlő lehetőségeket. Feltehetően a forradalmi módszerektől, a forradalmi osztályharcotól való idegenkedésük miatt nem voltak képesek az NSZSZ vezetői és a küldöttek túlnyomó többsége sem felismerni, hogy az antifasizista harc feltételeként megteremtett munkás akcióegység, valamint a demokráciához ragaszkodó középréteggel való összefogás nem csupán a fasizmus legyőzésének lehetőségét teremti meg, hanem a munkásosztály politikai hatalmáért folytatott harcának előkészítő lépésévé is válhat.

A háború és a leszerelés kérdése szintén jelentős helyet foglalt el a kongresszus vitáiban, szoros kapcsolatban a fasizmus elleni harccal. Már a VB beszámolója is visszapillantott az NSZSZ-nek 1919 óta vívott háborúellenes tevékenységére. Nem csupán a jelentés funkciója miatt, hanem sokkal inkább a fasiszta veszélyre való tekintettel különös részletességgel ismertette az NSZSZ 1932. május 22—23-i zürichi konferenciáján elfogadott akcióprogramot és az azt követő tanácskozások alkalmával a béke és a leszerelés érdekében elhatározott lépéseket. A zürichi akcióprogram megállapította, hogy a fasiszta és félfasiszta kormányok létezése jelentős akadály a népek nemzetközi megértésének és gátja a hatékony és ellenőrzött leszerelésnek. Erre való tekintettel a konferencia felszólította a nemzetközi munkásosztályt arra, hogy vívjon állandó, fáradhatatlan és könyörtelen harcot a demokrácia helyreállításáért, megvédéséért és kiépítéséért.³²

1933. április 9-én kezdődött az NSZSZ ülése, amely két napon át arról tárgyalt, vajon a fasizmus mennyiben akadályozhatja a világbéke alapját alkotó békerevizió megvalósulását. A vita végén az az egyöntetű vélemény alakult ki, hogy a kardesörtető németországi fasizmus uralomrajutása nagymértékben visszalökte a már előrehaladó békerevizió ügyét.

„Mint hogy pedig a szakszervezeti érdekvédelem alapja a béke és érdeke az igazságtalan békeszerződések revíziója, az NSZSZ-nek kötelessége harcolni mindamagátló körülmények ellen, amelyek akadályozzák a békét. Ezért kötelessége minden erejével harcolni a fasizmus előretörése ellen is.”³³

A két internacionálé képviselőiből alakított, a leszerelés kérdésével foglalkozó vegyesbizottság 1933. május 20-i, Párizsban megtartott ülése egyhangú határozatot fogadott el, amelyben leszögezte, hogy „az Európában szaporodó diktatúrák rendszere nagy veszedelmet jelentenek a békére és különösen súlyos akadályai a leszerelés megvalósításának.”

Mindeme nehézségek ellenére, sőt ezek miatt még erélyesebben kell folytatni az akciókat a leszerelés érdekében és támogatni kell a fegyverkezések lényeges csökkentésére irányuló minden hatékony, komoly kísérletet. A munkás és szocialista szervezetek támogassák az ilyen irányú lojális erőfeszítéseket, hogy megakadályozzák a leszerelési értekezlet kudarcát.

A továbbiakban a határozat kitért arra, hogy az angol leszerelési tervezetet bár nem tartja elég messzemenőnek, mégis elfogadható tárgyalási alapnak tekinti, mert ennek révén elérhető, az úgynevezett támadó fegyverek eltiltása, az állandó, mozgó nemzetközi ellenőrzés, valamint olyan megneemtámadási szerződések kötése, amelyek főként arra kötelezik a feleket, hogy ne éljenek a támadás fegyverével, sem miféle erőszakkal és semmilyen körülmények között se törjenek be idegen országba. A le-

³² Tätigkeitsbericht 86—92. o.

³³ *Népszava*, 1933. április 16. 5. o. A fasizmus akadályozza a békereviziót. A Szakszervezeti Internacionálé ülése.

szerezésre vonatkozó egyezménybe fel kell venni a fegyver és hadianyaggyártás szabadságának a megszüntetését is.

A határozat arra is figyelmeztette a munkásokat, ne tévessze meg őket Hitler diktátor beszédének hangneme, amely szöges ellentétben áll a náci és főnökük minden előbbi magatartásával és cselekedetével.

Nem szabad szem elől tévesztetni, hogy Hitler kormányának minden törekvése az, hogy végrehajtsa Németország újrafelfegyverzését.

Bármennyire ragaszkodik és védi az NSZSZ minden nemzetnek az egyenlőségre való jogát, azt is kijelenti, hogy ez az egyenlőség fokozatos, egyidőben való és ellenőrzött leszereléssel valósítható meg.

Nem engedhető meg, hogy ingatag nemzetközi megegyezéssel hallgatólag szabad kezet biztosítsanak az erőszaknak és az emberiség legelemibb jogainak tagadására alapított diktatúrának, amelynek legfőbb gondja, hogy az ifjúságot katonailag előkészítse, militarizált kötelező munkaszolgálatra kényszerítse, valamint az, hogy felfegyverezze a rohamcsapatokat és a szociális reakciót.³⁴

Schevenels „A háború és leszerelés” című napirendi pont vitaindítójában a VB jelentés gondolatmenetét folytatva hangsúlyozta, hogy a munkásság érdeke a háborúellenes propaganda állandó folytatása és erre a célra minden eszközt igénybe kell vennie. Követelni kell, hogy a munkásszervezetek megtorlás nélkül leplezhessék le a nemzetközi egyezmények megsértését, s az erre vonatkozó biztosítékokat be kell cikkelyezni a leszerelési egyezménybe. Utalt az SZMI-ben a háború kirobbantásának meggátlására foganatosítandó eszközökről folytatott vitára és azokra a javaslatokra, amelyek háború esetére általános sztrájk hirdetését ajánlották. Schevenels az 1914-es világháború tapasztalataira utalva azzal az indokolással utasította el ennek az eszköznek igénybevételét, hogy bár 1914-ben még nem volt olyan méretű a munkanélküliség, mint az 1930-as években, mégsem sikerült megvalósítani az általános sztrájkot. Még nehezebb volna keresztülvinni a munkanélküliség adott méretei között. Ehelyett azt javasolta, hogy a szociáldemokraták állandó háborúellenes propagandával nyerjék meg a közvéleményt a háborúellenes állásfoglalásnak. Ugyanakkor a legerőteljesebben ellensúlyozni kell a nacionalista uszítást. A leszerelési tárgyalások ideje alatt erőteljes akciót kell kezdeni és követelni kell e kérdésben a Népszövetség döntését. Amely állam nem veti magát alá a döntésnek, azt támadó félnek kell nyilvánítani és azzal szemben a bojkott és az általános sztrájk fegyverét kell alkalmazni, oly módon, hogy ez az akció megakadályozza a hadianyag gyártását, szállítását és a mozgósítás végrehajtását. A legfontosabb a propaganda, amit nem folytathat csak egy ország, hanem külföldi szónokok bevonásával mindenütt erőteljes propagandát kell folytatnia, hogy ezzel kifejezésre jusson az állásfoglalás nemzetközi volta.³⁵

A háború és leszerelés kérdésében hozandó határozat elkészítésére alakított bizottság hosszas vita után javaslatot terjesztett a kongresszus elé. A határozati javaslat helyeslőleg vette tudomásul azokat az intézkedéseket, amelyeket az internacionálé az utolsó két-három évben a háború megakadályozása ügyében folytatott, majd kimondta, hogy szünet nélkül és minden eszköz felhasználásával folytatni kell a háborúellenes propagandát (röpiratok, filmek, előadások, petíciók benyújtása, stb.). Nemzetközi háborúellenes tüntetéseket kell szervezni különböző nemzetiségű szónokok bevonásával, a magán-hadiipart meg kell szüntetni és ezáltal ki kell küszö-

³⁴ Népszava 1933. május 23. 2. o. A Szocialista Munkásinternacionálé és a Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség éles támadása a békét veszélyeztető fasiszta diktatúrák ellen.

³⁵ Népszava 1933. augusztus 5. 3. o. „A háború ellen minden eszközt igénybe kell vennünk!” A nemzetközi szakszervezeti kongresszus állásfoglalása a háború és a hitlerizmus ellen.

bölni a háborús nyereség lehetőségét. A határozati javaslat felhívta az egész világ munkásságát, hogy egyesüljön a háború elleni küzdelemre és teremtsen elő az erre a célra szükséges anyagi eszközöket. Az általános sztrájkot a háború megakadályozására alkalmazott legvégső fegyvernek tekintik, de tisztában kell lenniük azzal, hogy eredményt csak úgy érhetnek el, ha az általános sztrájk fegyverét a kellő pillanatban alkalmazzák. Ezt a pillanatot a kongresszus akkor látja elérkezettnek, ha valamely állam elutasítja a vitás kérdések eldöntésére a népszövetségi alkotmány 11. pontja alapján összehívható nemzetközi döntőbíróóság igénybevételét és ezzel kapcsolatosan a Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség a Szocialista Internacionáléval együtt fölhívással fordul a munkássághoz. Követelni kell, hogy minden vitás politikai és gazdasági kérdést választott bíróság útján intézzenek el. Azt az országot amely nem veti alá magát a választott bíróság döntésének, támadó félnek kell nyilvánítani és ettől a pillanattól kezdve a szervezett munkásság kötelessége a szóban forgó államban kihirdetni az általános sztrájkot. Ugyanakkor a többi ország munkásságának kötelessége az általános sztrájk támogatása és a támadó állam ellen irányuló bojkott leghatékonyabb megvalósítása. A kongresszusi határozat felszólította az elnökséget arra, tegye meg mindazokat a lépéseket, amelyek alkalmasak a támadó államoknak a gazdasági izolálására. A határozat szükségesnek tartotta, hogy az ellenállást ne csak a szervezett munkásság körében, hanem azon túl is kibontakoztassák és mindazon rétegeket megnyerjék a bojkottmozgalomnak, amelyek a szabadság és a kultúra hívei. Elsősorban az ifjúságot és a nőket szólította fel a határozat arra, hogy a legtevékenyebben vegyenek részt a háborúellenes mozgalomban, amely őket érinti elsősorban.³⁶

A Szakszervezeti Internacionálé VI. kongresszusa háborúellenes hét rendezését is elhatározta.³⁷

A Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség VI. kongresszusi vitájának és határozatainak jótékony hatása bevallottan érvényesült az SZMI 1933. augusztus 21-től 25-ig Párizsban tartott nemzetközi konferenciájának egyes döntéseiben.

Dalton, a Labour Party küldöttje, egyik indítványában szoros együttműködést javasolt az NSZSZ-szel és javasolta, hozzon az SZMI az NSZSZ-éihez hasonló határozatokat, vagyis tegye magáévá az NSZSZ határozatát a támadó fogalmáról, valamint a támadó ellen szervezendő nemzetközi bojkottmozgalomról. A Labour Party megítélése szerint a nemzetközi bojkott eredményes lesz és nem lesz szükség a támadónak minősülő nácik ellen katonai akcióra. Elfogadásra, illetve az NSZSZ-éhez hasonló döntés hozatalára bízta az SZMI-t a Népszövetségnek és a hágai nemzetközi bíróságnak nagyobb aktivitásra buzdítása végett. Az NSZSZ döntésével egybehangzóan Dalton azt javasolta, hogy az NSZSZ és az SZMI szólítsa fel tagszervezeteit és fogjon össze minden ország befolyásos pártjaival, hogy együttes erővel készítsék a Népszövetséget fokozott tevékenységre a leszerelés érdekében és a háború meggátlása végett, a hágai döntőbíróóságot pedig a vitás nemzetközi kérdések gyors és hatékony elintézésére.³⁸

Otto Bauer a politikai és leszerelési bizottság munkájáról szóló jelentéshez fűzött határozati javaslatában hivatkozott a NSZSZ-nek a nácizmusra vonatkozó gazdasági és erkölcsi bojkott határozatára, mint amelyet az SZMI-nek is magáévá kell tennie azzal a kiegészítéssel, hogy az SZMI-nek latba kell vetnie politikai befolyását is. Az elfogadott határozatba azonban már csak az NSZSZ határozata

³⁶ *Népszava*, 1933. augusztus 8. 3. o. Nemzetközi bojkott Németország ellen. Általános sztrájkot a háború ellen. Fokozott szociális védelmet!

³⁷ Tätigkeitsbericht 418—419. o.

³⁸ *Népszava*, 1933. augusztus 24. 2. o. A Szocialista Munkásinternacionálé konferenciája.

került be. Otto Bauer több felszólaló által támogatott és az SZMI politikai befolyásának latbavetését is követelő javaslata kimaradt annak jeleként, hogy a politikai harc szószólói a konferencián kisebbségben voltak.³⁹

Az NSZSZ VI. kongresszusának pozitív hatása észlelhető az SZMI konferenciájának a háború elleni harcra vonatkozó tárgyalásain és határozatán is. A konferencia ugyanis magáévá tette az NSZSZ kongresszusának döntését és kimondta, hogy az SZMI a háború ellen az általános sztrájkot javasolja. Sürgeti a magánfegyvergyártás eltörlését, valamint a döntőbíráskodás életbeléptetését. Elismeri Németország és valamennyi más ország teljes egyenjogúságát, de ellenzi a fegyverkezés minden növelését.⁴⁰

E pozitív mozzanatok azonban nem homályosíthatják el azt a tényt, hogy mindazoknak csalódnok kellett, akik ettől a konferenciától a németországi tanulságok levonását és ennek eredményeként az SZMI módszereinek, egységfront politikájának gyökeres megváltoztatását várták. Még az egyáltalán nem radikális magyar SZDP vezetői is úgy vélték, hogy ekkor változás következik be. Erre utal a Népszava 1933. augusztus 13-i számának vezércikke is. „A vita, amely a szociáldemokrácia taktikai kérdései körül most folyik, egészen bizonyosan termékeny lesz, kiformalja majd az SZDP-k új taktikáját, új módszereit, propagandájának új formáit. Hiszen csak erről lehet szó! Maga a szociáldemokrácia nem szorul revízióra.” Mónus Illés cikke pedig, amely a Népszava 1933. augusztus 20-i számában látott napvilágot, még ennél is tovább ment. Szerinte a konferenciának meg kell vizsgálnia, hogy „a német munkásmozgalom katasztrófája után nincs-e szükség a munkásmozgalom gyakorlati politikájának revíziójára... Bizonyos, hogy a reformista korszak a német katasztrófával lezárult... Új, erőteljesebb és radikálisabb irány politikai, elvi szempontokból jobban áthatott gyakorlati mozgalom alakul ki, amely erőteljesebben hangsúlyozza a szocializmust... nem szabad és nem lehet a kormányzásban való részvételt és felelősséget vállalni, anélkül, hogy... a politikai hatalommal ne rendelkezünk.”

Az SZMI konferencia első napirendi pontja: „A munkásosztály módszerei a hatalomért vívott harcban a jelenlegi gazdasági és politikai viszonyok közt”, olyan közvetlen harci feladatként vetette fel a hatalom kérdését, ahogy az az SZMI napirendjén addig még nem szerepelt.⁴¹

Az SZMI 1933 augusztusi konferenciáján azonban mégsem következett be változás. Az egységfront hívei ekkor is kisebbségben maradtak. A konferencia résztvevőinek többsége hallani sem akart az egységfront-tárgyalásról. Másszóval a többség alig fél évvel az SZMI felhívását követően visszavonta a két internacionálé tárgyalására abban tett javaslatot, de — tömegeinek a hangulatára való tekintettel — úgy, hogy szavakban változatlanul az egységfront hívének tüntette fel magát. A konferencia határozata ugyanis így szól: „A történelmi tapasztalatok után a munkásosztály megosztottságát semmivel sem lehet megokolni. Az SZMI ezért elutasít minden egységfront manővert, ... viszont újra kinyilvánítja szilárd akaratát, hogy minden, ami hatalmában van, el akar követni, hogy a munkástömegek szétforgácsolt erőit egyesítse.”⁴²

Nem csoda, ha az SZMI tagpártjai — helyzetüktől függően — a határozatot különbözőképpen fogadták. A fasiszta veszélynek és ezzel összefüggésben az egységfront kérdésének az egyes munkáspártok eltérő helyzetéből fakadó különböző meg-

³⁹ *Népszava*, 1933. augusztus 29. 2. o. és augusztus 30. 3. o. A Szocialista Munkásinternacionálé konferenciája.

⁴⁰ *Népszava*, 1933. augusztus 27. 6. o. A Szocialista Munkásinternacionálé konferenciája.

⁴¹ *Betlen*: i. m. 39. o.

⁴² *Neuer Vorwärts*, 1933. szeptember 3. Idézi *Betlen*: i. m. 44—45. o.

ítélésére nagyon világosan utalt Friedrich Adler az SZMI titkára a konferencián tartott bevezetőjében. Hangsúlyozta, hogy az SZMI politikájának a német eseményekből kell kiindulnia. De akármennyire a német ügy az oka és kiindulópontja a problémák fölvetésének, mégis szélesebb keretben kell a hatásokat vizsgálnunk... az Internacionálénak a fasizmus korszakához mért taktikáját és stratégiáját kell megállapítanunk... azzal kell tisztában lennünk, hogy azok az elvtársak, akiknek az a szerencsájük, hogy demokratikus országokban élnek, így elsősorban az angol és a skandináv elvtársak, egészen másképp viszonyulnak az itt földolgozandó problémákhoz, mint Közép-Európa munkássága, amely az események hatását egészen másképp szenved. A konferencia hasznos munkájának egyik előfeltétele, hogy tisztában legyünk azzal, hogy nemzetközi értelemben csak akkor dolgozhatunk, ha nemcsak az egyik oldal felé tekintünk, nemcsak az egyik szükségleteit vesszük számba.”⁴³ A Szocialista Munkásinternacionálé konferenciáján Adler tehát utalt az egyes pártok állásfoglalásainak regionális helyzetükből fakadó nézetkülönbségeire. Vitatkozott azokkal a „baloldaliak”-kal, akik azt állították, hogy a demokrácia útja járhatatlan. „Állapítsuk meg — hangoztatta — ...nem egyetlen útról van szó, amelyet mint egyedül üdvözítőt mutatunk a proletariátusnak, hanem utakról kell vitatkoznunk, mert többféle van... végzetes tévétel volna annak hirdetése, hogy minden országban föltétlenül fasizmusnak kell következnie. ...nem igaz, hogy a demokrácia útja járhatatlan, ez tévétel, ezt elutasítjuk. De van egy másik tévétel is, amely viszont azt mondja, hogy a demokrácia az egyetlen út, amely a munkásság számára nyitva áll. ... egyik megállapítás sem igaz. A demokrácia nem járhatatlan viszont a demokrácia nem az egyetlen járható út.”⁴⁴

Az SZMI egyes vezetői politikájának új vonása volt a különböző utak említése, az ehhez igazodó különböző feladatok elismerése. Adler másképp határozta meg a szociáldemokrácia feladatait azokban az országokban, ahol polgári demokratikus rend uralkodik és másképp azokban, ahol már győzött a fasizmus. „A demokrácia országaiban az a kötelességünk, hogy a demokráciát a legvégsőkig védelmezzük minden támadás ellen. ...De azokban az országokban, ahol ... fasizmus uralkodik, forradalmi eszközökhöz kell nyúlni, ott más fejlődési út áll előttünk és ezt nyíltan és őszintén érvényesítenünk kell. Reméljük, hogy Moszkva is kigyógyult abból, hogy taktikáját egyedül üdvözítőnek tekintse, mert az a helyzet, amelybe ma a munkásosztály jutott, nagyrészt annak az oka, hogy egyfelől az egyedül üdvözítő erőszakra és diktatúrára, másfelől az egyedül üdvözítő demokráciára esküdtek. — Amint eddig tettük, ezentúl is minden erőnkkel védekezünk az egységfrontmanőver minden formája ellen, úgy, ahogy azt Moszkva reánk akarja diktálni, de viszont... a munkásosztály részére a küzdelem egysége volna a feladat, az akciók egységét kellene helyreállítani.”⁴⁵

Az SZMI elnöke, Vandervelde a belga párt helyzetét elemezte, majd befejezőként felszólított a fasizmus elleni küzdelemre: „— Lehetetlen számomra — mondta —, hogy úgy hagyjam el ezt a konferenciát, hogy a nemzetközi akció számára bizonyos irányvonalakat ne jelöljek meg. Ezekhez tartozik, hogy a fasizmus elleni küzdelmet minden országban minden eszközzel folytatni kell. Ehhez tartozik a Munkásinternacionálé és a Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség határozata, a Hitlerék elleni bojkott, amelyet már megkezdték Angliában és Hollandiában. Nemcsak gazdasági bojkottról van szó, hanem erkölcsiről és politikairól is.”⁴⁶

⁴³ *Népszava*, 1933. augusztus 23. l. o.

⁴⁴ U. o. 2. o.

⁴⁵ U. o.

⁴⁶ U. o.

Figyelemre méltó Pietro Nenni hozzászólása is, amelyben a többi között kiemelte a háború elleni harc szükségességét és felhívta a konferencia figyelmét: „...arról van szó..., hogy fölismerjük, hogy vannak olyan helyzetek, amelyekben más eszközre van szükség. Egy ilyen eszköz a munkásosztály cselekvési egységének helyreállítása. Egy másik: a középrétegekkel való összeköttetés megteremtése. Ami a munkásosztály akciójának egységét illeti, ezt mindenki mondja, de a megvalósítás nehéz. A KI-hoz a már ismert fölhívásunkat intéztük. Moszkva felelete nem volt kielégítő, sőt bizonyos szempontból kihívó volt. Mégis azt hiszem, hogy az SZMI az eddigi útján kell hogy tovább haladjon és az olasz párt indítványozza, hívja föl ismét a kommunistákat közös akciók lehetőségének tanulmányozására. A középrétegekhez való kapcsolat tekintetében ugyancsak világkonferenciát indítványozunk...”⁴⁷

Az SZMI tagpártjai között az antifasiszta egységfront és a fasizmus elleni harc kérdésében felmerült jelentős nézetkülönbségekről a konferenciáról szóló tudósítások és más források birtokában még konkrétebb tájékoztatás nyerhető. A német küldöttek ellene voltak mind a bojkottnak, mind a hitleri külpolitika elmarasztalásának, mivel a versaillesi szerződés felülvizsgálatára vonatkozó jogos követeléseiket nem tudták elválasztani a náci agresszív, militarista, revizionista külpolitikájától. A svédek, a csehek és az angolok elutasították az SZMI balratolódását kívánó nézeteket és elzárkóztak a KI-vel való tárgyalásoktól is. Az olaszok, a lengyelek és az osztrákok közül Bauer a munkásosztály cselekvési egysége, a szociáldemokraták és kommunisták antifasiszta egységfrontja, akcióegysége mellett szálltak síkra és tartózkodtak a KI felhívásának az SZMI határozatához hasonló szellemű elmarasztalásától. Adler, Vandervelde és mások viszont ugyanakkor, amikor az SZMI határozatának szellemében pusztán manővernek minősítették a KI március 5-i határozatát és elutasították — ahogy ők mondták — „Moszkva taktikájának” és az egységfrontról vallott elképzeléseinek elfogadását, a munkásosztály sürgős feladatának tartották a „küzdelem egységének” megteremtését, a munkásság akcióegységének helyreállítását.⁴⁸

Bár a fő kérdésben nem született meg az antifasiszta küzdelmet előbbrevívó határozat, nem felelne meg a valóságnak az olyan állítás, amely szerint az augusztusi konferencia teljesen eredménytelen lett volna. Részletkérdésekben tettek néhány apró lépést előre. A határozat ugyanis felszólított a Szakszervezeti Internacionálé által Németország ellen hirdetett gazdasági és erkölcsi bojkotthoz való csatlakozásra. Akcióra hívott fel annak elérése érdekében, hogy tűzzék a Népszövetség napi-rendjére a német fegyverkezés, az Ausztria és Danzig elleni német támadás kérdését, továbbá szervezzenek november 9-ére, a német polgári demokratikus forradalom évfordulójának napjára tömegtüntetést a német fasizmus ellen, és így róják le kegyeletüket a német fasizmus áldozatai iránt. A leszerelés kérdésével is foglalkozott a határozat valamint azzal is, hogy ha a háború a munkásosztály erőfeszítései ellenére mégis kitörne, a munkásságnak meg kell őriznie szervezeti önállóságát és függetlenségét és fenn kell tartani a nemzetközi szervezeteit és kapcsolatait. Végül a határozat a háború elleni küzdelem döntő fegyverének nyilvánította az általános sztrájkot.⁴⁹

A konferencia határozatai nagy csalódást keltettek a SZDP-k tömegeiben, különösen az SZMI baloldalán, mivel a döntő kérdésben nem következett be for-

⁴⁷ U. o.

⁴⁸ *Népszava*: 1933. augusztus 23. Továbbá MSZMP KB. PI. Arch. *Népszava* szerk. 1933/3 Mónus Illés levele Révész Mihályhoz. Idézi *Betten*: i. m. 46. o.

⁴⁹ *Népszava* 1933. augusztus 29. 2. o.

dulat. Ezután még inkább folytatódott a SZDP-k egy részében a megindult balra-
tolódás.

Az 1934-es esztendő meg is hozta az első akcióegységet, amely először az utcán,
a tüntetések során jött létre, majd okmányban is szentesítést nyert. Ebből az SZMI
nem vont le átfogó, az Internacionálé politikájának megváltoztatására vonatkozó
határozatot. Az viszont kétségtelen, hogy a KI taktikájának, majd stratégiájának
a megváltoztatásához ezek a gyakorlati eredmények adták meg a döntő lökést.

*

1933-ban tehát mindhárom nemzetközi szervezet foglalkozott a fasizmus német-
országi győzelme után kialakult helyzettel. Felülvizsgálta addigi politikáját, és dön-
tött a további tevékenysége során alkalmazásra kerülő módszerekről. Ez az önvizs-
gálat egyik nemzetközi szervezetben sem ment zökkenő nélkül. 1933 augusztusáig
a Szakszervezeti Internacionálé jutott el a legmesszebbre a konkrét feladatok kije-
lölésében, sőt egyes szervezetei, az angol, a svájci és a holland a bojkott alkalmazá-
sával már eredményes gyakorlati lépéseket is tettek a fasizmus korlátozására. Volt
tehát akarat és elszántság az antifasiszta harc megkezdésére.

ОСНОВНЫЕ ВЗГЛЯДЫ МЕЖДУНАРОДНОГО СОЮЗА ПРОФСОЮЗОВ (МСП) В ВОПРОСАХ БОРЬБЫ ПРОТИВ ФАШИЗМА И ВОЙНЫ В НАЧАЛЕ 30-ЫХ ГОДОВ

Д-р Пирошка Эрдёг

Статья впервые в венгерской исторической литературе занимается взглядами МСП
по вопросам фашизма и войны, становившимися до августа 1933 г. Взгляды МСП против
поставляются со взглядами Социалистического Рабочего Интернационала (СРИ), и Ком-
интерна по таким же вопросам. В статье показывается те положительные и отрицательные
взаимоотношения, которые действовали в разработке взглядов двух основных направлений
в международном рабочем движении и трех международных организациях. Показывается
начинающийся процесс левого направления в социал-демократических массах и организа-
циях во время мирового экономического кризиса. В результате этого направления уже с
1931 г.: в некоторых социал-демократических партиях все больше раздался голоса о необ-
ходимости создания рабочего единого фронта, включая и коммунистов. Эта слабая тенденция
значительно усилилась после прихода к власти Гитлера. Это изменение и отражается во
взглядах руководства МСП с 1930 г., которое значительно отличается от точки зрения пра-
вых в СРИ. В рассматриваемый период VI конгресс МСП 1933 г. сделал самый крупный
шаг по вопросам борьбы против войны и фашизма. В статье, в которой подробно разбира-
ется VI конгресс, показывается и движение бойкота швейцарского, английского, голланд-
ского рабочего движения против нацистской Германии. Это движение свидетельствует и
о том, что даже и в тех странах где профсоюзные деятели находились под большим влия-
нием самых правых партий СРИ, поскольку рабочие массы концентрировались в проф-
союзах, быстрее чувствовались радикализация и левое настроение и под влиянием чего руко-
водители были вынуждены применять более решительные методы против фашизма. В руко-
водстве МСП чувствовалось влияние масс по выработанным им вопросам войны и фашизма,
которые были более решительными чем взгляды руководства СРИ.

DIE STELLUNGNAHME DES INTERNATIONALEN GEWERKSCHAFTSBUNDES IN DER FRAGE DES FASCHISMUS UND DES KRIEGES AM ANFANG DER 1930-ER JAHREN

Piroska Ördögh

Der Aufsatz beschäftigt sich als erster in der Fachliteratur mit der Stellungnahme des Internationalen Gewerkschaftsbundes in der Frage des Faschismus und des Krieges bis zum August 1933. Er stellt die Anschauung des Internationalen Gewerkschaftsbundes der Auffassung der Sozialistischen Arbeiterinternationale und der der Kommunistischen Internationale gegenüber. Er lenkt die Aufmerksamkeit auf die positiven und negativen Wechselwirkungen, die in der Meinungsbildung der zwei Hauptrichtungen der internationalen Arbeiterbewegung und deren drei internationalen Organisationen zur Geltung kamen. Die Verfasserin stellt den beginnenden Prozeß des Linksruckes dar, der sich in den sozialdemokratischen Massen und deren Gewerkschaften zur Zeit der wirtschaftlichen Weltkrise von 1929—1933, besonders aber als Reaktion gegen die damals sich immer verstärkende Faschisierung herausbildet, und infolge dieses Prozesses kann man schon in manchen Sozialdemokratischen Parteien Stimmen hören, die sich das Inslebenrufen einer Arbeitereinheitsfront mit den Kommunisten als Ziel setzen. Diese sich in Spuren zeigende Tendenz hat sich nach der „Machtergreifung“ von Hitler bedeutend verstärkt. Diesen Prozeß spiegelt der Standpunkt des Internationalen Gewerkschaftsbundes, der von der rechtsozialistischen Anschauung der Leitung der Sozialistischen Arbeiterinternationale abweicht, besser oder minder gut wieder. In der behandelten Periode kam der Internationale Gewerkschaftsbund zur Frage gegen den Krieg und den Faschismus am VI. Kongreß im Jahre 1933 am weitesten.

Der Aufsatz, der sich mit dem VI. Kongreß des Internationalen Gewerkschaftsbundes eingehend befaßt, weist darauf hin, — die Boykottbewegung der schweizerischen, englischen und holländischen Arbeiterklasse als Zeuge rufend, — daß selbst in jenen Ländern, wo die sozialistischen Truppen der Arbeiterbewegung unter dem Einfluß der rechtseitigsten Parteien der Sozialistischen Arbeiterinternationale standen, die Leiter der Gewerkschaftsbewegung, eben weil sich die Massen der Arbeiter in den Gewerkschaftsorganisationen gruppierten, die Symptome des Linksruckes ihrer Massen früher und besser wahrnahmen, und sie waren unter dem Druck der radikal werdenden Stimmung gezwungen, gegen den Faschismus strengere Maßnahmen anzuwenden. In erster Linie macht sich der Druck der Gewerkschaftsmassen in der Stellungnahme der Leitung des Internationalen Gewerkschaftsbundes in der Frage gegen den Faschismus und den Krieg geltend, welche Stellungnahme entschlossener war, als die der Leitung der Sozialistischen Arbeiterinternationale.

TARTALOMJEGYZÉK

<i>Farkas József</i> : Az 1898-as „rabszolgatörvény” és a Bánffy-kormány más „törvényes” intézkedései a szocialista agitáció visszaszorítására	3
A „rabszolgatörvény” előkészítésének előzményei	5
A rabszolga-törvényjavaslat közvetlen előkészítése és beterjesztése	21
A rabszolgatörvény bevezetése és a szocialista szervezkedés megbénítására indított általános támadás	35
<i>Ördögh Piroska</i> : A Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség állásfoglalása a fasiszmus és a háború elleni harc kérdésében a harmincas évek elején	49

Felelős kiadó: Dr Rácz János

Megjelent 125 példányban 6,3 A/5 iv terjedelemben

Készült monószedéssel, íves magasnyomással

az MSZ 5601-59 és az MSZ 5603-55 szabvány szerint

71-5821—Szegedi Nyomda